

Lapsi- ja
perhepalveluiden
muutosohjelma

HALLITUKSEN
KÄRKIHANKE

Palvelukuvaus: Lapsiperheiden psykologipalvelut

Lanupe 27.9.2018

Valmisteluryhmä

- Markus Salonen, keskitettyjen palvelujen päällikkö (pj, Helsinki)
- Marjatta Jaakkola, johtava psykologi (Helsinki)
- Tuire Tertsunen, lasten kuntoutuspalvelujen päällikkö (Espoo)
- Anne Lukkarila, psykologipalvelujen esimies (Vantaa)
- Krista Stockberg, neuvolapsykologi (Järvenpää)
- Anna-Mari Laitinen, neuvolapsykologi (Nurmijärvi)
- Kaisa Mannermaa, johtava psykologi (Tuusula)

Palvelun sisältö ja palvelulupaus

- Palvelu on eri laeissa määriteltyä psykologista palvelua lasta odottaville perheille, 0-17-vuotiaille lapsille, nuorille ja vanhemmille sekä lähikehitysympäristön ammattilaisille.
- Lakiperusta: Terveystoimintalaki 1326/2010, 15 § ja 33 § ja Valtioneuvoston asetus 338/2011, 13 §.
- *Myös oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee lasten ja nuorten psykologipalvelua, mutta palvelua ei esitellä tässä palvelukuvauksessa. Samoin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksissa, mielenterveyslaissa, lastensuojelulaissa ja laissa kehitysvammaisten erityishuollosta kuvataan palvelusisältöjä, jotka sisältävät lapsiperheiden psykologityötä. Lisäksi valmisteilla olevassa asiakas- ja potilaslaissa on lakiperustaa psykologipalveluille.*
- Palvelu sisältää aina **välillistä** työtä, kuten ohjaus, neuvonta, konsultaatio, esim. tukitoimien suunnittelu lapsen kehitys-ympäristöön ja vanhempainohjaus. Lisäksi palvelu sisältää **välitöntä** psykologityötä (ks. seuraava slide)
- Palvelu pyritään tarjoamaan oikea-aikaisesti, tarpeen kiireellisyys huomioiden. Terveystoiminnan lapsiperheiden psykologipalvelua koskee kiireettömän hoidon hoitotakuu (3 kk) (Opiskelu- ja koulutuslaissa palveluun pääsyn aikaraja on 7 päivää, kiireellisissä tilanteissa ”samana tai seuraavana työpäivänä”)

Palvelun sisältö käytännössä

Neuvolan psykologi mm. tukee raskaana olevaa ja vanhempaa lievissä mielenterveyden pulmissa, tarjoaa vanhempainohjausta ja tukea lapsen kehityksellisiin pulmiin sekä arvioi lapsen kehitystä psykologisin menetelmin

Kasvatus- ja perheneuvonnan psykologi mm. tukee vanhemmuutta ja perheen jäsenten välistä vuorovaikutusta sekä arvioi vuorovaikutusta ja lapsen sosio-emotionaalista kehitystä

Opiskeluhuollon psykologi mm. tarjoaa yksilö- ja ryhmäinterventioita oppilaan oppimisen sekä psyykkisen kasvun turvaamiseksi

Neuropsykologi mm. arvioi lapsen ja nuoren neurokognitiivista kehitystä ja konsultoi kuntoutuskysymyksissä

Lastensuojelun psykologi mm. tukee lapsia ja nuoria psykologisin lyhytinterventioin sekä turvaa psyykkistä hyvinvointia. Työhön sisältyy kriisityötä, vanhemmuuden arviointeja, vakauttavaa traumatyöskentelyä ja syventäviä tutkimuksia, kuten kiintymyssuhde- ja vuorovaikutustutkimukset.

Terveyskeskuspsykologi tarjoaa mm. psykoedukaatiota eli sanoittaa psyykkisiä ilmiöitä ja tekee ne ymmärrettäväksi, arvioi psyykkistä vointia ja altistavia tekijöitä kuten persoonallisuutta sekä estää oireiden pahenemisen ja laukeamisen mielenterveyden häiriöksi. Hän myös tarjoaa lyhytinterventiota toistuviin masennuksiin ja lieviin persoonallisuushäiriöihin.

Kehitysvammahuollon psykologi tekee mm. vanhempain- ym. ohjantaa ja tutkimuksia mm. kehitystasoon ja autistisiin käyttäytymispiirteisiin liittyen sekä koulussa tarvittavaan tukeen ja jatko-opintoihin liittyen, ja osallistuu kuntoutuksen suunnitteluun ja kuntoutustarpeen arviointiin sekä itsemääräämisoikeuteen liittyvien kysymysten ja rajoitustoimenpiteiden arviointiin.

Vaikuttavuus/ taloudellisuus

- Mielenterveydelliset häiriöt ovat merkittävä kansanterveydellinen ongelma ja suurin työkyvyttömyyden aiheuttaja. Oppimisen/ kehityksen vaikeuksien esiintyvyys on suuri.
- Kriittisiin kehitysvaiheisiin ajoittuvan psykologisen tuen (esim. masentuneet ja ahdistuneet äitien kohdalla) vaikutukset ovat usein pitkäaikaisia ja ehkäisevät syrjäytymistä (resurssitehokkuus!).
- Päällekkäistyvien asiakasongelmien (esim. samanaikaisten käyttäytymis- ja mielenterveysongelmien sekä oppimisvaikeuksien) ratkaiseminen edellyttää sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon psykologista erityispalvelua perustasolle, osaksi perhekeskusten monialaista asiantuntijaverkoston. Palvelu ehkäisee osaltaan ei-toivottuja kehityskulkuja esim. oppimisvaikeus -> käyttäytymis- ja mielenterveysvaikeus -> syrjäytyminen
- Näyttöön perustuvien yksilö-, ryhmä- ja yhteisötason interventioiden (esim. primääripreventiona Ekapeli ja sekundaaripreventiona Totaku) tarkoituksenmukainen suunnitelmallinen ja systemaattinen kohdentaminen on vaikuttavaa sekä ennaltaehkäisyssä että fokusoidussa hoidossa.

Sidosryhmät ja kumppanuudet/ yhdyspinnat

- Lapsiperheiden psykologipalveluiden yhteistyökumppanit ovat universaalipalveluissa, aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluissa, sosiaalipalveluissa, erikoissairaanhoidossa, muissa erityispalveluissa ja 3. sektorilla.
- Asiakkaan auttaminen suunnitellaan aina asiakkaan ja hänen perheensä kanssa toteuttaen avoimen dialogin periaatetta. Palvelu määrittyy ensisijaisesti asiakkaan lähtökohdista käsin. Tarvittaessa psykologi konsultoi ja toimii asiantuntijana monialaisessa verkostossa ja tukena diagnostisessa selvittelyssä. Psykologi voi käyttää asiakkaan tilanteen jäsentämisessä psykologista tapausjäsenyyttä.
- Psykologi kouluttaa ja konsultoi tarvittaessa yhteistyötahoja kehityksen ja kasvatuksen, mielenterveyden ja vuorovaikutuksen arvioissa, tuessa ja ohjannassa.

Muutoksen mahdollisuudet

- Lapsiperheiden psykologipalveluja määritellään eri laeissa, mikä aiheuttaa haasteita työn jaossa ja tiedonsiirrossa. Käytössä on eri rekisterit ja järjestelmät. Toimivien palvelukokonaisuuksien ja yhteistyörakenteiden lisäksi tarvitaan hyvin määriteltyjä hoitopolkuja sekä tiivistä yhteistyötä yli hallintorajojen.
- Ennaltaehkäisyn resursointi on pitkällä aikavälillä sekä taloudellisesti kannattavaa että inhimillisesti ottaen arvokasta.
- Tavoitteena on, että valtaosa lapsiperheiden psykologipalveluista on ennaltaehkäiseviä. Näiden palveluiden riittävä resursointi on kriittistä syrjäytymisen ja mielenterveysvaikeuksien ehkäisyssä. Tällä hetkellä esim. osa oppimisvaikeuksista jää diagnosoimatta riittämättömien perustasolla tehtyjen psykologitutkimusten takia. Samoin nuorten ja vanhempien mielenterveyden tuki on puutteellista, mikä osaltaan heijastuu korjaavien palvelujen (esim. lastensuojelun) tarpeeseen.
- Lisäksi lasta odottavien perheiden psykologisia tuen tarpeita ei ole riittävästi huomioitu. Myös lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa mielenterveyden tukemiseen tulee varata riittävästi psykologiresurssia.

Miltä palvelun tulisi näyttää (tulevaisuuden visio)

- Lapsiperheiden psykologipalvelun tulisi olla laaja toiminnallinen tai hallinnollinen kokonaisuus, joka pitää sisällään erilaisen lapsiperheiden psykologipalveluissa tarvittavan psykologisen osaamisen. Vaikuttava psykologityö edellyttää myös spesifiä erikoisosaamista esim. oppimisen ja kehityksen vaikeuksista sekä perhedynamiikasta.
- Palvelussa tulee olla tarjolla oikea-aikaisesti sekä psykologista asiantuntemusta, tarpeen mukaisia psykologisia tutkimuksia että fokusoitua hoidollista keskustelu- ja vuorovaikutustukea (slide 3)
- Psykologisen asiakasneuvonnan tulisi sisältää sekä nimetöntä että asiakkuuden sisällä toteutettavaa neuvontaa. Muille työntekijäryhmille tulisi olla tarjolla eri osa-alueet kattavaa psykologista asiantuntijaosaamista/ konsultointia ja koulutusta.